

Innhold

Forord	11
Innledning	13
1 Veksten i høyere utdanning: Noen drivkrefter og konsekvenser	17
Innledning	17
Vekst i studenttallene gjennom 50 år	19
<i>Radikal økning i befolkningens utdanningsnivå</i>	20
Hvordan ble utdanningsekspløsjonen absorbert på arbeidsmarkedet?	21
<i>Utdanning øker sannsynligheten for å bli integrert på</i>	
<i>arbeidsmarkedet</i>	22
<i>Nesten alle høyt utdannede fikk utdanningsrelevant arbeid</i>	
<i>innen fire år</i>	25
<i>Jurister og siviløkonomer har best «prognose»</i>	27
Individuelle preferanser, etterspørselen etter arbeidskraft eller	
politisk styring?	28
<i>Utdanningsvekst og tre grunnleggende utviklingstrekk i</i>	
<i>samfunnet</i>	31
Marked og teknologi	32
<i>Kappløpet mellom teknologi og utdanning</i>	32
<i>Teknisk organisatoriske fremskritt – hvordan mye blir mer</i>	34
<i>Humankapitalteori</i>	36
<i>Den skeptiske posisjonen: sertifisering viktigere enn innhold</i>	37
Betydningen av offentlig sektor	39
<i>Offentlig sektor som sysselsettingsmaskin</i>	40
<i>Velferdsstatens og profesjonenes fremvekst</i>	43

Endringer i samfunnets klassestruktur	46
<i>Ulike definisjoner av klasse</i>	46
<i>Betydningen av utdanningsekspensjon</i>	46
<i>Utdanning og sosial mobilitet</i>	48
Litteratur	50
2 Ressurser og utbytte i høyere utdanning	55
Økende kostnadsbevissthet og informasjonskrav	55
Kunnskap om sammenhengen mellom ressurser og utbytte	58
Teoretisk utgangspunkt og empirisk databehov	62
Noen illustrasjoner fra universitetssektoren i Norge	68
Konklusjoner	77
Litteratur	79
Vedlegg: Konstruksjon og definisjon av institusjonsvariablene	83
3 Lønnsutvikling for nyutdannede kandidater i perioden	
1976–2001	85
Innledning	85
Sammenhengen mellom utdanning og lønn, teori og tidligere studier	87
<i>Teknologiske endringer og lønnsforskjeller mellom høyt og lavt utdannet arbeidskraft</i>	88
<i>Generelle studier av avkastning</i>	89
<i>Menn og kvinner</i>	90
<i>Offentlig og privat sektor</i>	90
<i>Nyutdannede kandidater</i>	91
Utviklingen i kandidattallet og på arbeidsmarkedet generelt	92
Data og ulike mål på lønnsforskjeller	94
<i>Datagrunnlag</i>	94
<i>Ulike mål på lønnsforskjeller</i>	94
Utvikling i nyutdannede kandidaters lønninger i perioden 1976–2001	95
<i>Beskrivelse av nyutdannedes lønnsutvikling i perioden 1976–2001</i>	95
<i>Hva forklarer lønnsutviklingen i perioden 1976–2001?</i>	96
<i>Dekomponering av lønnsendring</i>	100
<i>Kjønnsforskjeller i nybegynnerlønn</i>	101
<i>Lønnsforskjeller etter sektor</i>	103

Oppsummering	105
Litteratur	107
4 Sosiale forskjeller – også i arbeidsmarkedet?	109
Innledning	109
Dimensjoner ved sosial ulikhet	110
Hvordan måle sosial bakgrunn?	114
Sammenhengen mellom sosial bakgrunn, skoleprestasjoner og utdanningsvalg	115
Betydning av sosial bakgrunn i overgangen til arbeidsmarkedet og utover i yrkeskarrieren	117
Data	121
Situasjonen et halvt år etter eksamen	121
Situasjonen noen år etterpå – økonomer som case	126
Konklusjoner og diskusjon	130
<i>Hovedresultater</i>	130
<i>Forventet effekt av sosial bakgrunn?</i>	131
<i>Sosiale forskjeller i et samfunnsperspektiv</i>	134
Litteratur	136
5 Innvandrere med høyere utdanning – hvordan er deres møte med det norske arbeidsmarkedet?	141
Innledning	141
Tidligere studier, teorier og forklaringsmåter	143
<i>Diskriminering og forskjellsbehandling på basis av tilskrevne egenskaper?</i>	143
<i>Human og sosial kapital – språkferdigheter og botid</i>	145
<i>Betydningen av utdanning – og hvor den er tatt</i>	147
<i>Søkeatferd versus tilstandsavhengighet</i>	149
<i>Konjunktursvingninger</i>	150
Undersøkelser av innvandrere med høyere utdanning	151
<i>Definisjoner</i>	151
<i>Er situasjonen på arbeidsmarkedet blant innvandrere den samme uansett utdanningsnivå?</i>	152
<i>Mange faktorer bak ledighetstallene ...</i>	154
<i>... men forskjellen mellom minoritet og majoritet er fortsatt stor når det tas hensyn til dette</i>	155

<i>Tidlig ledighetserfaring får ringvirkninger for ikke-vestlige innvandrere</i>	157
<i>Forskjeller mellom minoritet og majoritet er også knyttet til andre sider av arbeidsmarkedstilpasning og -utbytte</i>	158
<i>Men hva med norskferdigheter og botid?</i>	158
<i>Norskkunnskaper og arbeidsledighetsrisiko</i>	159
<i>Botid i Norge og arbeidsledighetsrisiko</i>	160
<i>Botid og norskkunnskaper</i>	162
<i>Effekt av tidligere arbeidsledighetserfaringer</i>	163
Stor risiko for overkvalifisering?	164
Avslutning	166
Litteratur	168
6 Regional spredning av kompetanse	173
Innledning	173
Tidligere studier av regional mobilitet	174
<i>Hva påvirker mobiliteten?</i>	174
<i>Hvem er mobile?</i>	177
Datamaterialet	179
Universitetskandidater	181
<i>Hvor bosetter universitetskandidatene seg?</i>	182
<i>Er det sammenheng mellom bosted og arbeidsmarkedstilpasning?</i>	185
<i>Varies lønningene med bosted?</i>	187
Ingeniører og sykepleiere	187
<i>Hvor bosetter ingeniørene og sykepleierne seg?</i>	188
<i>Har bostedet betydning for arbeidsmarkedstilpasning?</i>	192
Avsluttende kommentarer	195
Litteratur	198
7 Arbeidsstyrkens fremtidige utdanningsstruktur	200
Innledning	200
<i>Utviklingen i avkastningen av utdanning</i>	201
<i>Problemstillinger</i>	204
Fremskrivningsmodellen	204
<i>Mosart</i>	205
Studietilbøyeligheten	206

<i>Betydelig høyere studietilbøyelighet blant kvinner enn blant menn</i>	207
Arbeidsstyrkens utdanningsnivå øker raskt	209
<i>Arbeidsstyrkens utdanningssammensetning</i>	210
Størst vekst for samfunnsfag	212
<i>Ingen store endringer i fordelingen på fagområder</i>	213
Flere yrkesaktive kvinner enn menn med høyere utdanning	214
<i>Kvinner velger fortsatt omsorgsykker</i>	216
Fremtidig kompetansebehov	217
<i>SSBs fremskrivninger av kompetansebehovet</i>	217
<i>Econs modell</i>	219
Oppsummering og avsluttende kommentarer	220
Litteratur	222
8 Yrkesutdannede ungdommers overgang til arbeid:	
jevne overganger og midlertidige avbrudd	225
Bakgrunn og problemstillinger	225
<i>Det besværlige ungdomsarbeidsmarkedet – alternativet som forsvant</i>	226
<i>Bedrede konjunkturer og skolereform</i>	227
<i>Midlertidige avbrudd</i>	228
<i>Problemstillinger</i>	229
Definisjoner og analysemodell	231
<i>Hvordan måles integrasjonen på arbeidsmarkedet?</i>	232
<i>Kompetanseprofil</i>	233
<i>Yrkeshistorie</i>	234
<i>Analysemodell</i>	234
Kompetanseprofilens betydning for beskjeftigelse og lønnsnivå	236
<i>Forskjeller som kan knyttes til utdanningsnivå og type utdanning</i>	237
<i>Prestasjonsnivå og faglig selvtillit</i>	240
Forskjeller i beskjeftigelse og lønn som kan knyttes til yrkeshistorien	241
<i>Tidligere heltidsarbeid har positiv effekt på beskjeftigelse og lønn</i>	242
<i>Tidligere deltidsarbeid har negativ effekt på beskjeftigelse og lønn</i>	243
<i>Forholdsvis streng straff for «uvirksomhet»</i>	243

<i>Negative effekter av midlertidige avbrudd</i>	244
<i>Bakgrunnskjenntegn har få direkte effekter</i>	245
<i>En illustrasjon av lønnsforskjeller mellom kvinner og menn</i>	245
Er det noen mekanismer som opererer?	246
<i>De halvstuderte røverne</i>	246
<i>Nærkontakt med arbeidsgiver ...?</i>	247
<i>... eller strukturen på arbeidsmarkedet?</i>	247
<i>En mur av deltidstillinger</i>	249
<i>Det er mange muligheter, men lett å trå feil</i>	251
<i>Midlertidige avbrudd</i>	252
<i>Hvem er vinnerne?</i>	253
Hvor store er de sosiale forskjellene?	254
<i>Sosial utjevning opp til videregående nivå blant ca. 75 prosent av befolkningen</i>	254
<i>Fortsatt store sosiale forskjeller på ungdomsarbeidsmarkedet</i> ..	257
Litteratur	259
Forfatteromtaler	264